

RIFAT N. BALI

ile "Tabutluklar,
Sansaryan Han ve
İki Emniyet Müdürü" üzerine...

Balat Fırınları,
Tabutluklar,
Sansaryan Han.
1940'lı yıllara
damgasını vurmuş
bu üç kavram,
2. Dünya Savaşı
yıllarında Yahudilerin,
Turancılıkla suçlanan
milliyetçilerin ve
solcuların korkulu
rüyasıydı. Son
kitabında bu dönemi
inceleyen Rifat N.
Bali ile söyleşirken
güncel konulara da
değindik.



"Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü" adlı yeni kitabınızda 1940'lı yıllarda İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevinde bulunan iki kişi; Nihat Haluk Pepeyi ve Ahmet Demir üzerine odaklanıyorsunuz. Bu dönemi ele almanızın özel bir sebebi var mı?

Ben 1923-1946 arası tek parti dönemi ile ilgili çok çalıştım. O dönemin yeterince incelendiğini zannetmiyorum, birinci sebep bu. Esas sebep ise bir Alman araştırmacının seneler önce tesadüfen beni bu yola itmesidir. Berlin yakınlarındaki Sachsenhausen Temerküz Kampı'na ziyaret eden yabancılarla ilgili bir sergi hazırlıyordu ve bu sergide Nihat Haluk Pepeyi ve Selahattin Korkud adında iki Türk polis müdürünün adlarının geçtiğini söyledi. Bana birtakım belgeler verdi ve ben bu belgelerden yola çıkarak Türk Musevi mitolojisinde yer alan meşhur Balat Fırınları meselesine merak

saldım. Nihat Haluk Pepeyi'nin Almanya ziyaretinin fırınların yapımı ile ilgili olduğuna ilişkin bazı söylentiler vardı ve bu kişinin hayatını araştırmaya başladım. İncelemeyi birkaç sene önce yayınladım. Bu arada Pepeyi'nin sadece Balat Fırınları dolayısı ile akıllarda kalmadığını, 1944'te Turancıların yargılandığı ünlü Türkçülük davasında da isminin geçtiğini gördüm. Bu belgelerde Pepeyi'nin Almanya'ya gittiği, orada işkence yöntemlerini inceleyip Türkiye'de 1944 davasında yargılanan Türkçülere de uyguladığı belirtiliyordu. Buradan yola çıkıp onun halefi olan Ahmet Demir ile de ilgilendim ve iki hikâye birbirini tamamladığından bir kitap içinde bir araya getirdim.

Sizin deyiminizle bu 'mütevazı bibliyografik deneme'de Pepeyi'nin Yahudiler için hazırladığı insan yakma fırınlarının bir söylentiden ileri gidemediğini, oysa tabutluklarda

NİHAT HALUK PEPEYİ'NİN ALMANYA ZİYARETİNİN FIRINLARIN YAPIMI İLE İLGİLİ OLDUĞUNA İLİŞKİN BAZI SÖYLENTİLER VARDI VE BU KİŞİNİN HAYATINI ARAŞTIRMAYA BAŞLADIM.

işkence görmüş pek çok kişinin tanıklıklarının mevcut olduğunu belirtiyorsunuz. Sizce Pepeyi'nin Nazi işgali altındaki ülkelere yaptığı gezinin amacı neydi?

Pepeyi'nin birkaç amacı olabilir. Ancak bunlar pek net değil. Alman araştırmacının bana verdiği belgelere göre Sachsenhausen Temerküz Kampı'na yapılan ziyaret bir gerçek. Ancak Selahaddin Korkud ve Nihat Haluk Pepeyi bu kampı niçin ziyaret etti? Almanya'ya sadece bu kampı ziyaret amacıyla gitmediler, Nazi işgali altındaki pek çok ülkelere de gittiler. Benim ilk izlenimim bunun bir propaganda ziyareti olduğuydu. Türkiye tarafsızdı ve Nazi Almanya'sı Türkiye'yi kendi tarafına çekmek için bu insanları davet edip Nazi ordusunun, güvenlik teşkilatının ne kadar güçlü olduğunu gösterip onları etkilemek istiyordu.

Sachsenhausen Temerküz Kampı'nda ek belgeler aradığımda, Alman arşivlerinde; "maalesef elimizde kalan sadece bu" dendi. Türk ziyaretçilere "niye geldiniz?" diye sorulduğunda; "benzer kampları biz de Türkiye'de kurmayı düşünüyoruz" yanıtını vermiş oldukları, Nürnberg Duruşmaları'nda bazı tanıkların ifadelerinde yer alıyor.

Doğru mu yanlış mı, kampları görmeyi Pepeyi ile Korkud mu istedi, davet mi edildiler, bu konular açık değil. Bu hususların açıklığa kavuşturulabilmesi için ek kaynaklara ihtiyaç var ve Almanya'dakiler imha edildiğinden bunlar sadece Türkiye'de bulunabilir;

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivleri'nde, İçişleri Bakanlığı'nda, Milli İstihbarat'da muhakkak vardır. Bir devlet memuru dış bir ülkeye bir seyahat yapıyor, döndüğünde gidip gördüğü yerler hakkında bir rapor hazırlar. İlerde biri bu kaynaklara ulaşabilir mi veya arşivler açılır mı bilemiyorum. Ben kesin bir sonuca ulaşamadım, bir kanaat oluşturamadım. Oysa tabutlukları yaşamış olan insanlar ve bu konuda çok fazla hatırat var, ancak fırınlarla ilgili hiçbir şey yok.

Kesin kanıt yoksa da, Balat ve İzmir'de bu tür fırınların hazırlandığına inanıyor musunuz? Yoksa bu Almanlara karşı bir göz boyama siyaseti miydi?

Ben fırınların hazırlandığına pek inanmıyorum. Çünkü bu konuda çalışmış o kadar çok tarihçi var ki; Almanlar bütün arşivleri didik didik ettiler, yabancılar Holokost ile ilgili pek çok araştırma yaptılar. Somut bir şey olsaydı mutlaka göze çarpar, ortaya çıkarılır ve şimdiye kadar yayınlanırdı. Bu konuda çalışmış bir takım yabancı araştırmacılar ile yazıştım, fırınlarda imha teknolojisi ile tarihi açıdan ilgilenen araştırmacılar var. Onlarla da yazıştım; 'yok' dediler. Dolayısı ile

benim şu anda 'ihtiyatlı' cevabım menfi yönde. Çünkü hiçbir zaman vesikasını görmeden kesin hayır diyemiyorsunuz. Bu söylentilerde beni en fazla etkileyen olay: Sami Günzberg ile ilgili araştırma yapıyordum ve onun bir dönem asistanı olan, ismini şu anda hatırlayamadığım yaşlı bir Musevi hanımın durduk yerde, Pepeyi adını telaffuz etmesi ve "Almanya'ya fırınlar için gitti" demesidir. Bu isim nasıl aklında kaldı? Belki o dönemde propaganda maksadıyla böyle bir izlenim vermek istediler ve insanların aklında böyle kalmış olabilir.

1970 ve 1980'li yıllarda siyasi, hatta adı suçlulara da inanılmaz işkenceler yapıldığını biliyoruz. Pasaport almaya Sansaryan Han'a gittiğimizde çığlık sesleri kulaklarımızı kadar ulaşırdı. Ele aldığınız 1940'lı yılların 70'li ve 80'li yıllardan farkı neydi?

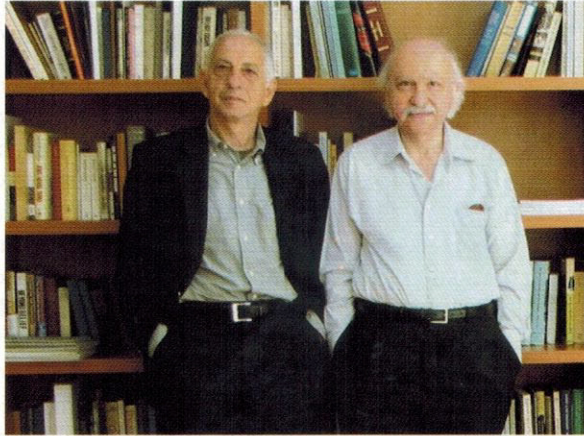
1940 yılları ile ilgili, isimleri halen lanetle anılan insanlar var. Bu isimlerden biri Pepeyi değil, o unutulmuş bir isim. Mesela Parmaksız Hamdi diye bir emniyet

müdürü vardı. O ve Ahmet Demir komünistlerin, solcuların ve 1944 davasından dolayı milliyetçilerin korkulu rüyasıydılar. İnsanlara korkunç falakalar çekiliyor, sonra Filistin askısı var, bir de tabutluklar. İki dönem arasındaki ilk fark 1940'lı yıllarda çok daha kaba bir işkence usulü uygulanıyor olmasıdır. 80'li senelerde solcular yine işkence gördü, ama milliyetçiler işkence görmediler. 40'lı yıllarda sistemli bir işkenceden çok bireysel bir dayak atma olayı söz konusudur.

1980'li senelerde, 12 Eylül'den hemen sonra Metris Cezaevi akıllarda kaldı. Burası kolektif işkence ve zulüm görülen bir yerdi. 1980'lerde hiç kimse Ahmet Demir ve Parmaksız Hamdi gibi kötü olarak anılmamıştır.

Kitabı okumayanlar için tabutluklar kavramını biraz açar mısınız?

Tabutluklar tek kişilik hücreler. İnsanın ayakta bile duramadığı, çömeliyor durduğu, altından lağım sularının geçtiği, farelerin olduğu ve oraya konan kişinin üstüne 500 watlık elektrik ampullerinin sarkıtıldığı hücreler. İnsan iradesini yok etmek için yapılmış yerler. Ancak hiçbir resmi evrakta tabutluklardan söz edilmemekte... İşin kokusu çıkmaya başlayınca da bu hücreler yıkıldı. Tabi ki, tabutluklara sağ giren sağ çıkamazdı. Canlı canlı adamı gömüyorlardı.



Peki, Aziz Nesin oradan kurtulmadı mı?

Hayır, Aziz Nesin tabutluklara girmede, hiçbir solcu oraya girmede. Tabutluklar sadece 1944 milliyetçilik davası için geçerli bir deyim.

Ahmet Demir tarihimizde kara bir leke olarak yer almaktadır. Ancak aynı kişinin 16 yıl sonra 1963'de, yeniden İstanbul Emniyet Müdürlüğüne getirilmesini ve dönemin başbakanı İnönü nezdindeki itibarının devam etmesini nasıl yorumluyorsunuz?

O dönemde, tarih yakın olduğu için Ahmet Demir herkesin hatırladığı bir kimseydi. Gazetelerde tayinine çok büyük tepkiler oldu. Buna rağmen hükümetin hiç

umurunda değildi ve o makama getirildi. Siyasette insani duyguların pek önemsenmediğini görüyoruz.

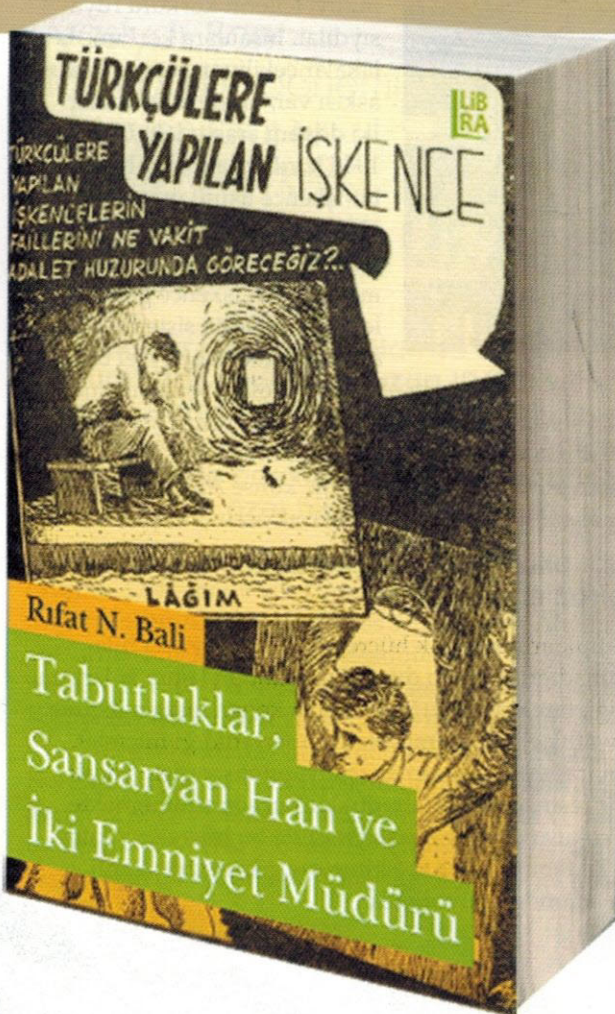
Demir, ikinci emniyet müdürlüğü döneminde Nasır Han davasında rüşvet olayına, döviz kaçakçılığına ve daha birçok kirliliğe karıştı. Cumhuriyet Savcılığı aleyhine soruşturma başlattı ve barodan kaydı silindi. Bunlar okuru şaşkınlık içinde bırakıyor. Bundan çıkartılacak bir ders var mı sizce?

Ben olaya bambaşka bir zaviyeden bakıyorum. Hadiselerin Türkiye'de şeffaf olması lazım... Mesela Ahmet Demir aleyhine açılan soruşturmanın sonucunda ne oldu belli değil. Adam mahkûm olmadı, fakat aklandı mı, soruşturmaya mahal mi görülmedi? O belgeler de yok ortalıkta. 60-70 sene sonra bir şey araştırıyorsunuz. Buna rağmen yok özel hayatmış, yok şuymuş, yok buymuş gibi birtakım bahanelerle bilgiye ulaşıl-maması bence modern bir Türkiye'ye yakışmıyor. Bunun önüne geçilmesi, engellenmesi lazım. Sorun basit gibi gözüküyor ama değil. Çok büyük laflar ediliyor; 'bilgi çağı' gibisinden. Bilgi çağı bilgiye erişebilmek ve kullanabilmektir. İnsanlar gerçekleri öğrenseler birtakım figürleri ilah konumuna yerleştirmeseler. Maalesef Türkiye bilgi toplumu değil, bilgi kirliliği içinde yüzüyor.

Gerek 2010'da yayımladığınız "6-7 Eylül 1955 Olayları"nda, gerekse bu son kitabınızda inceleme konularınızı daha geniş bir yelpazeden seçiyorsunuz. Türkiye Yahudileri ekseninden biraz kayma mı var?

Ben kendi açımdan ana omurgayı yazdım. Ana omurga neydi? 1923'den aşağı yukarı 2003'e kadar olanı yazdım. Tabi yazılmamış olan pek çok şey vardır, ama buna da ömrüm yetmez. Ayrıca derlediğim bütün kitaplara bakarsanız bu oran yüzde ellidir. Birtakım insanlar beni ilgilendiriyor, mesela burada Pepeyi ile onun halefi beni ilgilendirdi. Şimdi üzerinde çalıştığım yeni konularda Yahudilik hem var, hem yok. Beni ilgilendirdiği kadarıyla büyük ölçüde Türkiye Yahudileri ile ilgili şeyleri yazmış oldum. Beni ilgilendirmeyen ama yazılması gereken daha çok şey vardır; örneğin Türk Yahudilerinin sosyal hayatları, kültürel hayatları, cemaat organizmasının nasıl çalıştığı, Şalom Gazetesi'nin tek başına incelenmesi, Türk Yahudi basını, demokratikleşme problemi gibi bir ömür dolduracak konular... Ama bunlar beni ilgilendirmiyor. Beni daha çok Türk Yahudi toplumunun devlet ile olan ilişkisi, antisemitizm, Türk Yahudilerinin toplum içindeki yerleri, nasıl algılandıkları ilgilendiriyor. Bunlar üzerinde yazdım. Bunun yanı sıra başka konulara da yöneldim. Bibliyografi yazmayı çok seviyorum. Bibliyografyası yazılmaya değer sayısız insan var, onlara önem verdim. Türk Yahudi toplumu içinde de ilginç büyük sanayiciler, iş adamları var. Ama onların gerçekçi bir bibliyografi yazmaya niyetleri yok, kendi versiyonlarının kaleme alınmasını istiyorlar. Bu da benim işim değil.

SELAHADDİN KORKUD VE NİHAT HALUK PEPEYİ SAKSENHAUZEN TEMERKÜZ KAMPINI NİÇİN ZİYARET ETTİ? KAMPLARI GÖRMİYİ PEPEYİ İLE KORKUD MU İSTEDİ, DAVET Mİ EDİLDİLER, BU KONULAR AÇIK DEĞİL.



Ayşe Hür çalışmalarınızdan yararlanarak bir gazetede antisemit olayların bir dökümünü yaptı. Emre Aköz ise Sabah'ta Yahudilerle ilgili olarak antisemit girişimlerin devlet kökenli olmadıklarına değindi. Diğer yandan HaberTürk TV'de, Murat Bardakçı ve Prof. Dr. İlber Ortaylı, Cahit Kayra'nın kitabından hareketle Varlık Vergisi'nin sadece gayrimüslimleri etkilemediğini ileri sürdüler. Bu konunun yeniden gündeme taşınmasının sebebi ne?

Öncelikle Türkiye'de elit ve eğitilmiş diye gördüğümüz kesim hiçbir şey okumuyor. Prof. İlber Ortaylı'nın ne okuduğunu bilmiyorum, ama herhalde Türk Yahudileri ile ilgili son okudukları on yıl öncesinde kaldı. Ve bunun uzun bir eleştirisini de Toplumsal Tarih'te yaptım. Bir kere Türk Yahudi toplumunun tarihi ile kimse ilgilenmiyor, Yahudi toplumunun kendisi de ilgileniyor mu, o da ayrıca soru işareti...

Elit kitle ise günlük siyasi ajandası ve içinde bulunduğu siyasi duruma göre başkasına vurmak için bu tarihi manipüle ediyor. Ayşe Hür ve Emre Aköz solcu liberaller olarak Kemalizm'i yerden yere vurmak için malzeme arıyorlar ve bunu benim yazımın içinden çekip çekip kullanıyorlar. Hâlbuki karmaşık meselelerin böyle iki kelime ile izahı mümkün değil, hiçbir şey o kadar basit değil.

Murat Bardakçı, Hasan Pulur, Cahit Kayra'nın kitabını yerlere göklere çıkardılar. Bu kitabı yayımlayan Tarihçi Kitapevi bana bir yazı yazdı ve 'sizi de bekliyoruz, bu tartışmalara dâhil olun' dedi. Ben bu tiyatrodaki rol alacak bir aktör değilim. Cahit Kayra'nın kitabına baktım, bu konuda yayımlanmış hiçbir literatürü okumamış. Şimdi 95 yaşında, böyle bir insanın karşısına geçip ne konuşacağız, ne tartışacağız? Murat Bardakçı ile İlber Ortaylı'ya sormak lazım, bu konuda ne okudunuz ki Cahit Kayra'yı övüyorsunuz? Hiçbir şey okumadılar, sadece kendi pozisyonları gereği 2. Cumhuriyetçilere, Ayşe Hür ve Emre Aköz'e dış biliyorlar. Bu memlekette her şeyi bir slogan ve Tele-Vole düzeyine indirdiler, ciddi bir araştırma yapmanın hiçbir değeri kalmadı. Çok

öfkeliyim bu konuda...

Pek çok konuşmanızda, konferansınızda bulunduğum. Yahudi cemaati ile tam örtüşmeyen görüşlere sahipsiniz. Daha doğrusu bazı saptamalarınız var...

Benim kanaatim en azından lider kadronun Türkiye gerçeklerine çok hâkim olmadığı. Bazı çabalarla bazı şeylerin değişeceğine inanıyorlar. Ben ise çok daha kötümserim. Bazı şeyler ne yapsan değişemeyecek, çünkü bu bizi aşan bir problem. Bu Türkiye'nin doğru bilgiye erişmesi ile ilgili bir problem.

Kendimizi tanıtmamız, % 65'i Yahudi'den nefret eden bir topluma kendimizi sevdirmemiz mümkün değil mi?

Hayır, tanıtamayacaksın ve sevdiremeyeceksin... Bugün iletişim imkânları son derece gelişmiş olan modern dünyada erişebileceğin insan sayısı çok fazla. Ancak sen, senin frekansında olan insanları etkileyebileceksin. Sana sempatisi varsa o sempati artacak veya pekişecek. Sana nefret duygusu duyan insanları etkilemeye çalışıyorsan bu çok zor bir uğraş. Bunun için kamusal figürler lazım, örneğin beğen veya beğenme Roni Margulies gibi biri... Her nabza göre şerbet verecek. Yani doğru Davut olmayacak. Dolayısı ile ben öyle bir figür değilim. İnsanlar bunu anlayamıyor, çünkü Türk medyasını, entelektüel dünyasını anlamıyorlar. Veya anlıyorlar ama kabul etmek istemiyorlar. Anlasalar buna göre imajı dönüştürmeleri gerekiyor. Bunun için de çok ciddi bir engel var; İsrail. Ağzınla kuş tutsan, Evliya Çelebi gibi Galata Kulesi'nden uçsan bu imajı değiştiremezsin. Değiştiremeyeceğin şeyler üzerine enerji harcayacağına daha çok pragmatik ve Makyavelist bir yöntemle o kitleye uygun bir söylem geliştirmek lazım. Ayrıca bu da yapıldı. O toz pembe, gerçekdışı söylem böyle bir şeydi. Onun için istediğin kadar çürpün, parçalan, bir şeyin değişeceği yok. Benim için kötümser diyorlar. Alakası yok, iyimserlik veya kötümserlik okuduklarımla ve vardığın sonuçlarla bağlantılı. ■

MURAT BARDAKÇI, HASAN PULUR, CAHİT KAYRA'NIN KİTABINI YERLERE GÖKLERE ÇIKARDILAR. BU KİTABI YAYIMLAYAN TARİHÇİ KİTAPEVİ BANA BİR YAZI YAZDI VE 'SİZİ DE BEKLİYORUZ, BU TARTIŞMALARA DÂHİL OLUN' DEDİ. BEN BU TİYATRODA ROL ALACAK BİR AKTÖR DEĞİLİM...

